

**ORTA AVRUPA'DA
OKULLARDA DİN EĞİTİMİ**

© Eserin Her Türü Basım Hakkı Anlaşmalı Olarak
Ensar Neşriyat'a Aittir.

ISBN: 978-605-72730-4-8
Sertifika No: 50201

Kitabın Adı:
Orta Avrupa'da Okullarda Din Eğitimi

Editörler
Doç. Dr. Mahmut Zengin
Doç. Dr. Abdurrahman Hendek

Yayın Koordinatörü
Hulusi YİĞİT

Yayına Hazırlayan
Muhammet Fatih ADAK

Tasarım
Rümeysa DOĞAN

Baskı-Cilt
ÇINAR MAT. ve YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Caddesi
Ata Han No: 34/5 Bağcılar - İSTANBUL
Tel: 0212 628 96 00 Faks: 0212 430 83 35
Sertifika No: 4510

1. Basım
Aralık, 2023 / 1000 adet basılmıştır.

İletişim
Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.
Düğmeciler Mah. Karasüleyman Tekke Sok. No: 7 Eyüpsultan / İstanbul
Tel: (0212) 491 19 03 - 04 Faks: (0212) 438 42 04
www.ensar nesriyat.com.tr siparis@ensar nesriyat.com.tr

**ORTA AVRUPA'DA
OKULLARDA DİN EĞİTİMİ**

Editörler
Doç. Dr. Mahmut ZENGİN
Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK

İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Bölüm I: Almanya’da Okullarda Din Eğitimi	11
<i>Prof. Dr. Cemal TOSUN</i>	
Bölüm II: Avusturya’da Okullarda Din Eğitimi	51
<i>Dr. Elif MEDENİ</i>	
Bölüm III: Çek Cumhuriyeti’nde Okullarda Din Eğitimi	93
<i>Doç. Dr. Mahmut ZENGİN</i>	
Bölüm IV: İsviçre’de Okullarda Din Eğitimi	135
<i>Dr. Öğr. Üyesi Hasan SÖZEN</i>	
Bölüm V: Macaristan’da Okullarda Din Eğitimi	169
<i>Prof. Dr. Hasan MEYDAN</i>	
Bölüm VI: Polonya’da Okullarda Din Eğitimi	201
<i>Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK</i>	
Bölüm VII: Slovakya’da Okullarda Din Eğitimi	235
<i>Doç. Dr. Ahmet ÇAKMAK</i>	
Bölüm VIII: Slovenya’da Okullarda Din Eğitimi	269
<i>Doç. Dr. Mustafa Fatih AY</i>	
Yazarlar Hakkında	297

ÖNSÖZ

Din olgusu tarihsel olarak birey ve toplum üzerindeki etkisini farklı şekillerde devam ettirmektedir. Modern dönemde dinin birey ve toplum üzerindeki etkisinin giderek azaldığına dair ortaya konulan tezler belli bir hakikati barındırmakla birlikte etkisinin tamamen ortadan kalktığı söylenemez. Günümüzde geleneksel inanç sistemleriyle kendilerini tanımlamayan bireylerin sayısında bir artış olduğu çeşitli araştırmalarla teyit edilmektedir. Bunun yanında inanç bağlamında yeni bazı tanımlama biçimleri de dikkat çekmektedir. Örneğin; kendilerini geleneksel dini inançlarla tanımlamayan ama sadece inançlı olarak gören ya da özellikle Avrupa'da kendilerini dini yok olarak açıklayanların sayısı da artmaktadır. Bütün bu gelişmeler elbette ülkelerin din ve eğitim politikalarını da etkilemektedir. Yaşanan süreçler din eğitiminin kamusal alandaki pozisyonunu kaybedebileceği düşüncesini akla getirirse de tam aksine din eğitiminin okul eğitiminin bir parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğine dair bakış açısı da giderek güç kazanmaktadır. Elbette din eğitiminin yeri ile ona nasıl bir amaç yüklendiği arasında önemli bir ilişki söz konusudur. Özellikle çok kültürlü ve çoğulcu toplum yapısının ortaya çıkardığı etnik ve dini çeşitliliğin bir arada yaşaması, barış ve huzurun temin edilmesi gibi sos-

yolojik gerçeklikler nedeniyle din bir inanç sistemi olmasının yanı sıra sosyal ve kültürel bir olgu olarak da önemsenmektedir. Din eğitimi de bu amaçları gerçekleştirmede kültürler arası eğitimin kritik bir bileşeni olarak varlığını pekiştirmektedir.

Toplumsal uyum ve entegrasyon, nefretle mücadele gibi konularda ülkelerin geliştirdikleri politikalar için birçok alanla birlikte din eğitiminden de katkı bekledikleri tartışmasız bir gerçektir. Dinin aynı zamanda ülkeler açısından ulusal kimliğin koruyucu mekanizmalarından birisi olarak da görülmesi onun önemi ve yerini daha da sağlamlaştırmaktadır. Aynı zamanda din ve vicdan özgürlüğünün ulusal ve uluslararası hukuk metinlerinde temel bir hak olarak tanımlanması da okul eğitimi içerisinde din eğitiminin yer almasının en önemli dayanakları arasında yer almaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına inandıkları dini veya felsefi anlayış doğrultusunda kamu otoritesinden bir eğitim talep etmeleri temel bir hak olarak değerlendirilmektedir.

Çok kültürlü ve çoğulcu bir toplumsal sistemde bireylerin dini ve kültürel anlamda en yoğun karşılaştıkları alanların başında okullar gelmektedir. Okul, çocuklara yaşadığı toplumun temel kültürel, tarihsel, dini ve manevi değerlerini aktararak kritik bir sosyalleşme mekanizması olarak işlev görürken, aynı zamanda farklılıkların ve çeşitliliğin belirli ölçülerle uyumunu sağlayan bir öğrenme ortamı da sağlamaktadır. Din eğitimi, neredeyse tüm toplumlarda üzerinde tartışılan bir konu olmakla birlikte bazı istisnalar dışında neredeyse bütün ülkelerde okul eğitiminin bir parçasıdır ve bu sürece katkı sağlayacak önemli bir potansiyel taşımaktadır.

Ülkelerin eğitim sistemleri gibi din eğitimi uygulamaları da kendi dini, kültürel ve tarihsel kökleri ile yakından ilgilidir. Her ülke kendi şartları ve dünyadaki gelişmeler doğrultusunda din eğitimine yönelik çeşitli politikalar ve uy-

gulamalar geliştirmişlerdir. Ülkenin dini yapısı, din-devlet ilişkileri gibi unsurlar okullarda din eğitiminin yerini belirlemede önemli bir etkiye sahiptir. Ülkelerin din eğitimi ile ilgili tecrübe ve uygulamalarının bilinmesi, bu alanda ortaya çıkan ihtiyaç ve problemlerin nasıl çözüme kavuşturulacağı, çeşitlilik içeren bir toplumda herkesin memnun olacağı bir din eğitimi modeli ve yaklaşımının avantaj ve dezavantajlarının neler olabileceğine dair önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu amaçla dünyada farklı ülkelerdeki din eğitimi tecrübelerini bölgesel olarak ortaya koyacak bir kitap serisi oluşturulması planlandı. Ülkelerin bu konudaki tecrübelerinin bir bütünlük içerisinde ortaya konulabilmesi için temel bir çerçeve hazırlandı ve yazarların bu çerçeveyi dikkate alarak ilerlemeleri sağlandı. Ülkelerin yönetim ve dini yapısı ve din devlet ilişkileri, eğitim sistemi ve din eğitiminin bu eğitim sistemi içerisindeki yeri, din eğitiminin okul eğitimi içindeki hukuki statüsü, öğretim programları ve ders kitapları, din eğitiminde uygulanan temel yaklaşımlar ve içerik, kamu okulları dışında özel/ dini okullarda din eğitimi uygulamaları, din eğitimi alanına öğretmen yetiştirme süreçleri ve temel güncel tartışmalar bölümlerin yazımında dikkate alınan ana başlıklardır. Oluşturulan bu çerçeve ülkelerin din eğitimi ile ilgili gerçekliklerini önemli ölçüde ortaya koymaktadır.

Elimizdeki bu kitap bu serinin ikincisini oluşturmaktadır. "Orta Avrupa'da Okullarda Din Eğitimi" başlığını taşıyan kitapta kıta Avrupa'sının merkezinde bulunan ülkeler ele alınmaktadır. Buna göre (alfabetik sırayla) Almanya, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, İsviçre, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Slovenya okullarındaki din eğitimi bu kitapta incelenmektedir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında birçok insanın gayret ve emeği bulunuyor. Öncelikle çalışmaya bölümlerini yazarak

katkı sunan tüm değerli meslektaşlarımıza teşekkürü bir borç biliyoruz. Bu kitap çalışmasının gerçekleşmesine ve yayınlanmasına başından beri güçlü destek veren Değerler Eğitimi Merkezi Direktörü Hulusi Yiğit'e ve onun şahsında Değerler Eğitimi Merkezi'ne ve değerli çalışanlarına da teşekkür ediyoruz. Bu seri kitap çalışmasının Türkçe literatürde bu alandaki önemli bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

İstifade edilmesi temennisıyla...

Mahmut ZENGİN & Abdurrahman HENDEK

BÖLÜM I

ALMANYA'DA OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

Almanya'da Okullarda Din Eğitimi

Cemal TOSUN*

Giriş

Almanya (Deutschland), resmi adıyla Almanya Federal Cumhuriyeti (Bundesrepublik Deutschland), bir Orta Avrupa devletidir. Anayasal olarak (md. 20) demokratik ve sosyal bir federe devlettir. Başkenti Berlin'dir. 16 eyaletten oluşmaktadır. Her eyalet, aralarında farklılıklar bulunmakla birlikte, eyalet-devlet statüsünü haizdir ve ayrı anayasaları, parlamentoları, yönetimleri ve başkentleri bulunmaktadır. Eyaletlerin "kültürel egemenlik" (Kulturhoheit) hakları vardır. Buna göre her eyalet iç işlerinde, bilim, eğitim, kültür ve sanat işlerinde bağımsızdır. Bununla birlikte eyaletler Federal Anayasa çerçevesinde bir devlet bütünlüğü oluşturur.

Almanya 357.588 km² yüz ölçümüne sahiptir. 2022 istatistiklerine göre, yaklaşık 83 milyonluk nüfusuyla dünyanın ilk 20 ülkesi arasında yer alır (Statista, 2023a). Bilim, sanayi, teknoloji ve ekonomik açılarından dünya sıralamasındaki konumu başlardadır. Coğrafi, ekonomik, politik vb. özelliklerle

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı.
Cemal.Tosun@divinity.ankara.edu.tr ORCID: 0000-0002-9941-4769.

BÖLÜM II

AVUSTURYA'DA OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

Avusturya’da Okullarda Din Eğitimi

Elif MEDENİ*

Giriş

Klasik müzik, Alp Dağları ve Viyana Kuşatmaları (Türkenbelagerung: 1529, 1683) denildiğinde ilk akla gelen ülke elbette ki Avusturya’dır. Tarih kitaplarında yerini almış olan Osmanlı Kuşatmaları geçmişten günümüze Avusturya ve Türkiye arasında tarihi bir bağ oluşturmaktadır. Örneğin Avusturya’da kullanılan “Türkenbelagerung” kavramı, odak noktayı Osmanlı Devleti’ne değil, daha çok etnik/millet kategorilerini referans alarak Türklere kaydırmaktadır. Dolayısıyla hâlâ günümüz Avusturya’sında Türk kuşatmasından bahsedilmekte ve halk arasında bu şekilde anılmaktadır. Halbuki kuşatma sonrası dostane ilişkiler inşa edilmiş ve I. Dünya Savaşı’nda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu’nun saflarında yer almıştır.

Avusturya ile Osmanlı arasında zengin bir kültür etkileşimi gerçekleşmiş olmalı ki Avusturya’da hâlâ edebiyattan, sanata, mimari dokudan şehir silüetine çok sayıda İslami

* Dr., Kirchliche Pädagogische Hochschule Wien/Krems, Institut Islamische Religion (İslam Enstitüsü), elif.medeni@kphvie.ac.at ORCID: 0000-0002-8215-995X.

BÖLÜM III

ÇEK CUMHURİYETİ'NDE OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

Çek Cumhuriyeti'nde Okullarda Din Eğitimi

Mahmut ZENGİN*

Giriş

Çek Cumhuriyeti, 1 Ocak 1993'te Çekoslovakya'nın Çek Cumhuriyeti ve Slovakya şeklinde iki bağımsız devlete bölünmesiyle kurulmuştur. Nispeten genç bir ülke olmasına rağmen bin yıldan fazla bir süre devlet olma gelenekleri söz konusudur (Czech Presidency of the Council of the European Union, 2023). Avrupa'nın merkezinde, Almanya, Avusturya, Slovakya ve Polonya ile sınırı olan küçük bir ülkedir. 78.865 km² büyüklüğe sahip olan ülke Mart 2023 verilerine göre 10.850.620 nüfusa sahiptir (Czech Statistical Office, 2023c). Her ne kadar gelecekte yaşlı insan nüfusunun artmasıyla birlikte ülke nüfusunun azalacağı öngörülse de özellikle Slovakya, Rusya, Ukrayna ve Almanya gibi ülkelere aldıkları göç nedeniyle nüfusu artış göstermektedir. Günümüzde ülke nüfusunun yaklaşık %4'ünün ülkeye dışarıdan gelen yabancılardan oluştuğu belirtilmektedir (Muchová, 2015, s. 90). 2021 nüfus sayımında etnik kimlikle ilgili soruya cevap

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı, zengin@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9042-7379.

BÖLÜM IV

İSVİÇRE'DE OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

İsviçre’de Okullarda Din Eğitimi

Hasan SÖZEN*

Giriş

İsviçre veya resmi adıyla İsviçre Konfederasyonu 26 kantondan oluşan federal bir cumhuriyettir. Batı Avrupa’da yer alan İsviçre’nin kuzey sınırında Almanya, güneyinde İtalya, doğusunda Avusturya ve Lihtenştayn, batısında ise Fransa yer almaktadır. Başkenti Bern olan İsviçre, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere çok sayıda uluslararası kurum ve kuruluşun temsilciliklerine ev sahipliği yapmaktadır. Kişi başı milli gelir bakımından dünyadaki en zengin ülkelerden biri olan İsviçre, yaşam standartları oldukça gelişmiş; sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan Avrupa ortalamasının üzerinde bir ülkedir.

Elinizdeki bu çalışma İsviçre Konfederasyonu hakkında genel bilgiler vermekte, ülkenin yönetim şekline, toplumun dini yapısına ve devletin dini kurum ve kuruluşlarla olan ilişkilerine değinmektedir. İsviçre Konfederasyonunun eğitim sistemi genel hatlarıyla tanıtılmakta, resmi ve özel okullarda verilen din derslerinin durumu ortaya koyulmakta, din eğitimi

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi. hasan.sozen@asbu.edu.tr

BÖLÜM V

MACARİSTAN'DA OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

Macaristan'da Okullarda Din Eğitimi

Hasan MEYDAN *

Giriş

Macaristan Orta Avrupa'da Slovakya, Avusturya, Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan, Romanya ve Ukrayna ile komşu 93.030 kilometrekare yüz ölçümüne sahip bir kara devletidir. Genellikle düzlüklerden oluşan ülke toprakları Tuna ve Tizsa nehirleri ile üç parçaya bölünmektedir. Ülke topraklarının büyük bölümü tarımsal açıdan verimlidir.

Macaristan coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca pek çok defa sınır değişimleri yaşamış, göç ve ticaret güzergahları üzerinde bulunması nedeniyle de kültürel etkileşime açık olmuştur. Bunun sonucu olarak ülkede bugün 260'tan fazla küçük oranlara sahip dini, etnik ve kültürel aidiyet verilere yansımaktadır (Schanda, 2015). Ülkede yüzde birin üzerinde nüfusa sahip azınlık grupları Romenler, Almanlar, Slovaklar, Sırlar, Hırvatlar ve Slovenler'dir (Tunde, 2002).

Macaristan'ın toplam nüfusu son çeyrek yüzyılda on milyon civarına oturmuş durumdadır. Nüfusun %66'sı şehir-

* Prof. Dr. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilimdalı, hasanmeydan@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9093-7555.

BÖLÜM VI

POLONYA'DA OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

Polonya'da Okullarda Din Eğitimi

Abdurrahman HENDEK*

Giriş

Polonya, Avrupa Birliği'nin en dindar ve homojen ülkelerinden birisi olarak kabul edilmektedir (Nalborczyk & Pędziwiatr, 2018, s. 136). Günümüzde dahi Polonya halkının %90'ından fazlası Katolik inancına sahiptir. Ancak uzun yıllar sosyalist-komünist rejim altında kalan ülkede dini özgürlükler önemli oranda sınırlandırılmıştır. Komünist rejiminin yıkıldığı 1989 yılından itibaren ise ülkede din dersleri de dahil olmak üzere önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bununla birlikte diğer Avrupa ülkeleri kadar olmasa da Polonya'da da sekülerleşme ve çoğulculuğun etkilerini görmek mümkündür. Bu ise din derslerini bir tartışma konusu haline getirmektedir.

Bu bölümde Polonya okullarındaki din eğitimi incelenecektir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle ülkenin devlet, toplum ve din yapısı, sonrasında ise eğitim sistemi ve din konusu ele alınacaktır. Bu önbilgilerden sonra

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi.
abdurrahmanhendek@sakarya.edu.tr ORCID: 0000-0003-2832-3445

BÖLÜM VII

SLOVAKYA'DA OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

Slovakya'da Okullarda Din Eğitimi

Ahmet ÇAKMAK*

Giriş

1 Ocak 1993'te Çekoslovakya'nın ikiye ayrılmasıyla kurulan Slovakya (Papp, 2009) kuzeyden Polonya, doğudan Ukrayna, güneyden Macaristan, batıdan Avusturya ve Çek Cumhuriyeti ile komşudur. Ülkenin resmi adı Slovak Cumhuriyeti, başkenti ise Bratislava'dır. 2008 başlarında nüfus beş buçuk milyondur (Papp, 2009). 31 Mart 2022 tarihli sayımda ise (Statistical Office of the Slovak Republic, 2023) nüfus yaklaşık olarak aynıdır. Bu durum ülkede nüfus artışının olmadığı anlamına gelmektedir.

2009 yılındaki araştırmalarda ülkenin yaklaşık %86'sı kendini Slovak olarak tanımlamaktadır. Slovak nüfus haricinde Macarlar, Çingeneler ve Çekler bulunmaktadır. Nüfusun %70'i Katoliktir. Yaklaşık 5000 kadar Müslümanın olduğu tahmin edilmektedir (Papp, 2009). 2021 sayımında ise Roma Katolik Kilisesine bağlı olanlar %55.8, Yunan Katolik Kilisesine bağlı olanlar %4, Luteryenler %5.3, Calvinistler %1.6, Yahudi-

* Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi ABD, <https://orcid.org/0000-0002-4351-156X>
ahmetckmk86@gmail.com

BÖLÜM VIII

SLOVENYA'DA OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

Slovenya’da Okullarda Din Eğitimi

Mustafa Fatih AY *

Giriş

Din, tarih boyunca insanların hayatında yer alan bir olgudur. Bu nedenle tarih boyunca toplumların, din ile ilişkisi olmuştur. Bu ilişki toplumların kendi tecrübesi içerisinde şekillenmiş, zaman zaman da değişime uğramıştır. Bu süreçlerde de yetişmekte olan nesle inanılan dinin öğretilmesi veya öğretilmemesi konusunda farklı deneyimler yaşanmıştır. Eğitimin temel belirleyicilerinden ikisi olarak toplum ve devlet din eğitimi konusunda kimi zaman birlikte kimi zaman karşı taraflarda olmuştur. Genellikle toplumlar inandığı dinin, yetişmekte olan nesle öğretilmesi tarafında yer alırken, devletler ise bu konuyu haklar ve düzen üzerinden ele alarak tavır geliştirmiştir. Modern devletler açısından genellikle inanırlarının kendi dinini öğrenmesi bir hak olarak görülse de farklı inançların birlikte yaşaması başta olmak üzere toplumsal düzenin sağlanması ve bir vatandaş tipinin hedeflenmesi

* Doç.Dr. Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı, mustafafatihay@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0433-318X.

Dünyada farklı ülkelerde okullarda din eğitimi uygulamalarını ele alan kitap, bu konudaki tecrübeleri bir bütünlük içerisinde sunmaktadır. Bu doğrultuda ülkelerin yönetim ve dini yapısı ve din devlet ilişkileri, eğitim sistemi ve din eğitiminin bu eğitim sistemi içerisindeki yeri, din eğitiminin okul eğitimi içindeki hukuki statüsü, öğretim programları ve ders kitapları, din eğitiminde uygulanan temel yaklaşımlar ve içerik, kamu okulları dışında özel/dini okullarda din eğitimi uygulamaları, din eğitimi alanına öğretmen yetiştirme süreçleri ve temel güncel tartışmalar hakkında bilgiler verilmektedir.

Dünyada okullarda din eğitimi kitap serisinin ikincisini oluşturan bu kitapta Orta Avrupa coğrafyasını oluşturan ülkeler ele alınmaktadır. Almanya, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, İsviçre, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Slovenya okullarındaki din eğitimi uygulamaları bu kitapta incelenmektedir. Ülkelerin din eğitimi ile ilgili tecrübe ve uygulamalarının bilinmesi, bu alandaki ihtiyaç ve problemlerin çözümüne ışık tutacak ve önemli katkılar sağlayacaktır.

siparis @ ensarnesriyat.com.tr

